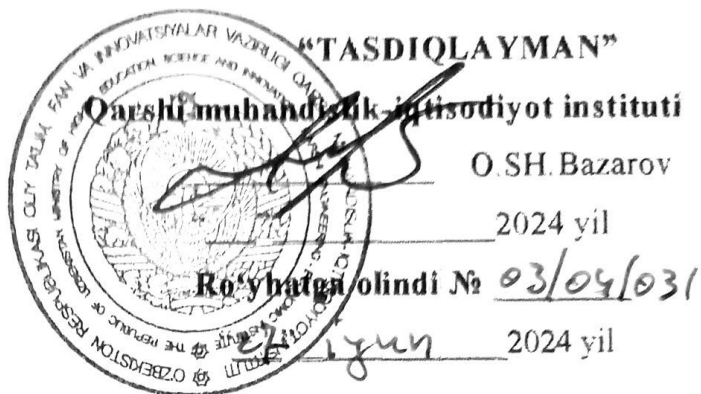

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

SHAHAR VA AHOLI YASHASH JOYLARINI LOYIHALASH VA
QURISH ASOSLARI

fanining

O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	700 000	- Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari
Ta‘lim sohasi:	720 000	- Ishlab chiqarish va ishlov berish sohalari
Ta‘lim yo‘nalishi:	60722500	- Geodeziya, kartografiya va kadastr (funksiyalar bo‘yicha)

Qarshi – 2024

Fan/modul kodi Shay4204		O'quv yili 2024-2025	Semestr 8	Kreditlar 4
Fan/ modul turi Tanlov		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Shahar va aholi yashash joylarini loyihalash va qurish asoslari	60	60	120

2. **I.Fanning mazmuni.**

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda «Shahar va qishloq aholi yashash joylarini loyihalash va qurish asoslari» fanini o'rganishdan maqsadi, aholi yashash joylaridagi tabiiy, iqtisodiy sharoitni o'rganib, ulardagi qurilish va inshootlarni joylashtirish qoidalari, me'yorlari va usullaridan foydalanib aholi punktining Bosh loyihagini tuzishni yanada samarali, maqsadli va oqilona foydalanish hamda uni har tomonlama o'rganish masalalardan hisoblanadi.

Fanning vazifasi - loyiha tuziladigan maydonni tanlash va tashkil qilish, qishloq infrastrukturasi rivojlantirish, mehnatni to'g'ri tashkil qilish, aholi turmush madaniyatini oshirish uchun sharoit yaratish kabi masalalar, qishloq xo'jalik ishlab chiqarishini va unga mos ravishda hududni tashkil qilish usullarini asoslash, yerlarining optimal o'lchamlari va tarkibini belgilash, ular rivojlanishining ustivor yo'nalishlarini tanlash, samaradorligini oshirish yo'llarini aniqlash.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-Mavzu. Fanning tarkibi va mazmuni

Fanning maqsadi va vazifalari. Qishloq xo'jaligidagi ishlohatlar, yer kodeksi, yer kadastri qonuni, shaharsozlik kodeksi. Qishloqdagi aholi punktlarining qishloq xo'jaligi yerlariga va boshqa korxonalar, tashkilotlar bilan bog'liqligi. Aholi punktlarining loyihalarini tuzish va qurish prinsiplari, qoida va usullari.

Hamma yangi korxonalarining joylashtirish va mavjud qishloqlarni

qayta qurish, ya'ni qoida va me'yorlariga asoslanib ularning loyihalarini tuzish ishlarini olib boruvchi geodeziya, kartografiya va kadastr bakalavr mutaxassislarini tayyorlashda nazariy va amaliy bilim beradigan asosiy fanlardan biri hisoblanadi.

2-Mavzu. Aholi yashaydigan joylarning loyihagini tuzish

Aholi yashaydigan joylarning loyihagini tuzish uchun kerakli bo'lgan materiallar. Loyihani tuzishdagi asosiy materiallar va qurilish bo'ladigan uchastkalar o'rmini tanlash. Loyiha tuziladigan joyda binolar, inshootlar qurish mumkinligi to'g'risida ma'lumotlar. Joyning tabiiy sharoiti, geologik, gidrogeologik holati. Mutaxassislar ishtirokida aholi punkti uchun o'rin tanlash va uni rasmiylashtirish.

3-Mavzu. Aholi sonini hisoblash

Xo'jalikda va undagi aholi punktlarida yashaydigan aholi sonini uzoq muddatga aniqlash usullari. Aholi sonini aniqlash usullari: aholi sonini ish hajmiga nisbatan aniqlash; aholi sonini statistik ma'lumotlar asosida aniqlash:

Oilalar sonini hisoblash. Oilalar soni uning demografik tarkibi qismini statistik ma'lumotlar asosida aniqlash. Oilalar tarkibining qurilish hajmini, uy joy turlarini sonini aniqlashdagi ahamiyati.

4-Mavzu. Aholining uy-joyga, madaniy-maishiy va xo'jalikning ishlab chiqarish qurilishlariga bo'lgan talabi

Aholining uy-joyga, madaniy-maishiy va xo'jalikning ishlab chiqarish qurilishlariga bo'lgan talabini aniqlash. Jamoa korxonalarining turi, soni, sig'imi va uni joylashadigan maydonlarini aniqlash. Ishlab chiqarish qurilishlarining turi, soni, sig'imi. Loyihada joylashtiriladigan binolar, inshootlar ro'yxati.

Aholi yashaydigan joyning maydonini aniqlash. Loyiha tuziladigan aholi punktining egallaydigan maydonini aniqlashdagi me'yorlar, formulalar, tomorqa me'yorlari.

5-Mavzu. Shahar va qishloq aholi yashaydigan joylar

Shahar va qishloq aholi yashash joyning qismlari va elementlarini joylashtirish shartlari. Funktsional hududlarni joylashtirish. Aholi punktidagi funktsional hududlar. Aholi yashaydigan ishlab chiqarish, tashqi va himoya hududlari. Funktsional hududlarni joylashtirishdagi va loyihagini tuzishdagi

asosiy omillar, meyorlar.

Aholi yashaydigan joyning asosiy qismlari va elementlarini joylashtirish shartlari.

6-Mavzu. Aholi punktidagi asosiy funksional qismlar

Aholi punktidagi asosiy funksional qismlar va elementlarini joylashtirishdagi iqtisodiy, sanitariya-gigiyena, qurilish ishlarining bajarilishi, me'moriy, talablar.

Jamoa maydonlar va ko'chalar tarmog'ini joylashtirish. Ko'chalar tarmog'i loyihasining asosiy va tarkibiy qismi, aloqa vositasi. Ularni joylashtirishda relyefni hisobga olish.

Aholi yashaydigan joy loyihasining kompozitsiyasi. Loyihsaning me'moriy kompozitsiyasi va qurollari.

7-Mavzu. Tabiiy sharoitning loyiha kompozitsiyasidagi ahamiyati

Joyning tabiiy sharoitining (relyef, ko'l, daryo, kukalamzor v.b.) loyiha tarkibini tashkil qilishdagi ahamiyati. Loyihsaning me'moriy kompozitsiyasini yaratish, tuzish usullari.

Aholi yashaydigan joylardagi ko'chalar va maydonlar. Ko'chalar tizimi. Ko'chalar loyihsaning texnik va kompozitsiya asosi, ko'chalar ichki qatnov tizimi:

8-Mavzu. Ko'chalarni loyihalash

Ko'chalar toifalari. Katta yo'ldan aholi punktiga kirish yo'li, aholi punkti markaziga olib boruvchi asosiy ko'cha, aholi yashaydigan hudud ichidagi ko'chalar, aholi yashaydigan hududni ishlab chiqarish hududi bilan bog'lovchi ko'chalar va xo'jalikdagi ishlab chiqarish hovllilariga xizmat qiluvchi ko'chalar.

Ko'chalarni shamol yo'nalishiga, ekvatoriga nisbatan, relyefini hisobga olgan holda joylashtirish, ko'chalarning kesishishi.

9-Mavzu. Maydonlar va ularga jamoa binolarini joylashtirish

Jamoa maydonlarining turlari, shakllari, o'lchamlari (egallaydigan yer maydonlari). Ularning ko'chalar bilan bog'liqligi. Jamoa maydoniga binolarni joylashtirish va arxitektura ansambli.

Loyihsaning tarkibi birligini tashkil qilishda aholining amaliy talablarining qondirilishi, yashash sharoiti, madaniy-maishiy xizmat ko'rsatilishi va h.k. asos qilib olinishi.

10-Mavzu. Aholi yashash joylaridagi yashash uylari va ularni joylashtirish shartlari

Aholi uy-joylarining turlari, ularning ijtimoiy, iqtisodiy ko'rsatkichlari, uylarni quyosh nuri tushib turishini va relyefini hisobga olgan holda joylashtirish. Binolarning nishabligi katta joylarda joylashtirish shartlari va usullari.

Tomorqa yer uchastkasining loyihasi. Tomorqali, tomorqasiz va seksiyali uylar to'g'risida tushuncha. Kvartallar, ularning turi, shakli va binolarni joylashtirish. Kvartallar, loyihsaning asosiy elementlari. Kvartallar turi, shakli, o'lchamlari. Jamoa korxonalari uchastkalarining loyihalari. Jamoa korxonalarining turi, ular uchun ajratiladigan, joylashadigan yer maydonlari meyorlari. Bolalar bog'chasi - yashilari, maktablar, savdo markazi, umumiy ovqatlanish, istirohat bog'lari va hiyobonlar, ma'muriy tibbiyot korxonalarining loyihalarni tuzish.

11-Mavzu. Aholi punktni obodonlashtirish

Aholi punkti maydonini injenerlik jihozlash - maydonni tekislash, sug'orish, ichimlik, chiqindi va issiq suvlar tarmog'i v.h. Hisob-kitobi va sxemalari.

Loyihsaning texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlari. Loyihsaning haqiqiy va nisbiy ko'rsatkichlari. Aholi yashaydigan va ishlab chiqarish hududlarining ko'rsatkichlar tizimi. Sarflanadigan xarajatlarni hisoblash.

12-Mavzu. Chet el tajribalaridan ko'p maqsadli kadastr tizimini takomillashtirishda va ulardan yer hamda ko'chmas mulk bilan bog'liq operatsiyalarni o'tkazishda foydalanish

G'arbiy Yevropa kadastr tizimini yuritish tartibi. Fransiya davlati kadastr tizimini yuritishdan maqsadi. Fransiya davlati yirik Parij, Lill, Marsel shaharlarida yer kadastrini yuritishning uziga xos xususiyatlari. Shimoliy Yevropa. Shvetsiya, Norvegiya, Finlyandiya davlatlarining yer kadastr tizimi.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Aholi yashaydigan joylarning loyihasi va uni tuzish uchun kerakli materiallar. Loyiha tuzish uchun uslubiy ko'llanmalar me'yorlar va

hujjatlar. Loyiha tuzish uchun chizma asos tayyorlash

2. Qishloq xo'jaligidagi aholi yashaydigan joylarning asosiy qismlari va elementlarini joylashtirish shartlari. Aholi punktidagi funksional hududlarni joylashtirish.

3. Jamoa maydonini, dam olish (istirahat bog'i, sport maydonlari) hududini joylashtirish. Asosiy va kirish ko'chalarini, jamoa binolarini (ular uchun ajratiladigan yer maydoni bilan) joylashtirish.

4. Ishlab chiqarish hududini tashkil qilish. Ishlab chiqarish majmualari va muassasalarini aholi yashaydigan hudud xo'jalikning umumiy yer maydoni va tashqi hudud bilan bog'liqligini hisobga olgan holda joylashtirish.

5. Aholi yashaydigan joylardagi ko'chalar va jamoa maydonlari. Ko'chalarni loyihalash. Ko'chalar loyiha tarkibini va me'moriy kompozitsiyaning asosi. Ko'chalar tizimini qabul qilishda tabiiy sharoitining ta'siri. Aholi yashaydigan hudud loyihagini tuzish. Aholi uylar turini qabul qilish. Aholi uy joylarining turlari ularning ijtimoiy -iqtisodiy ko'rsatkichlari. Uy joylarga quyosh nuri tushishini hisobga olgan holda joylashtirish.

6. Tomorqa elementlari va ularni joylashtirish. Tomorqali va tomorqasiz uylar to'g'risida tushuncha. Tomorqa maydoni, uning o'lchamlari. Aholi uylarining ko'chaga nisbatan joylashishi. Uylarni tomorqa maydoniga joylashtirish usullari. Tomorqa elementlari va tomorqa loyihasi.

7. Sport va dam olish maydonlarini joylashtirish. Bolalar bog'chalari, maktablar o'quv yurtlari, savdo, umumiy ovqatlanish, ma'muriy tibbiyot korxonalarini joylashtirish, loyihalarini tuzish.

8. Oddiy va murakkab kvartallar. Kvartallar to'g'risida tushuncha. Tomorqali va tomorqasiz kvartallarining afzalliklari va kamchiliklari.

9. Ishlab chiqarish majmualarini aholi yashaydigan hudud, qishloq xo'jaligidagi foydalaniladigan yerlar va yo'llar bilan funksional bog'liqligi.

10. Loyihaning texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlari. Loyihaning haqiqiy va nisbiy ko'rsatkichlari. Aholi yashaydigan va ishlab chiqarish hududlarining ko'rsatkichlar tizimi. Loyiha yechimlarini taqqoslash ko'rsatkichlari. Loyihani amalga oshirish tartibi va rejasi.

11. Qurilishlarni joylashtirish va aholining yashashi funksional qulay bo'lishi uchun shahar yerlarini baholash.

Amaliy mashg'ulotlar multimediyaga qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada har bir akademik guruhga alohida o'tiladi. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tiladi. "Keys stadi" texnologiyasi ishlatiladi, keys mazmuni o'qituvchi tomonidan belgilanadi. Ko'rgazmali materiallar va axborotlar multimediyaga vositalari yordamida uzatiladi.

III.I. Laboratoriya ishlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatmalar.

Fan bo'yicha laboratoriya ishlari namunaviy o'quv rejada ko'zda tutilmagan.

III.II Kurs ishini tashkil etish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar.

Fan bo'yicha kurs ishlari namunaviy o'quv rejada ko'zda tutilmagan.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

- Qishloqdagi aholi punktlari Bosh loyihalarini tuzish zaruriyati va uning asosiy vazifalari.

-Uy-joy, jamoa va ishlab chiqarish binolarining sig'imini, sonlarini aniqlash, namunaviy loyihalarini tanlash va binolar, inshootlar ro'yxatini tuzish.

-Aholi punktidagi funksional hududlarni joylashtirish.

-Loyihaning texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarini hisoblash. Loyihaning arxitektura yechimlari.

-Aholi punktlari yerlari kadastrini yuritish zaruriyati va ahamiyati.

-Aholi punktlari yerlari kadastrini hisob-kitob qilish va baholash uchun zarur omillar.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

3.

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

-«Shahar va qishloq aholi yashash joylarini loyihalash va qurish asoslari» fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr.

-mamlakat iqtisodiyotida Shahar va qishloq aholi yashash joylarini loyihalash va qurishning o'rni va ahamiyatini, xo'jaliklarda mavzu bo'yicha ish yuritish samaradorligini kompleks baholashni, uning ijtimoiy-iqtisodiy xarakterini, yerlarning optimal o'lchamlarini va iqtisodiy samaradorligini

	<p>baholashni <i>bilishi kerak</i>;</p> <p>- umumxo'jalik ahamiyatiga ega obyektlarga shahar va qishloq aholi yashash joylarini loyihalash va qurishni iqtisodiy asoslash, uning loyihalarining iqtisodiy - samaradorligini kompleks baholash, qishloq xo'jalik korxonalarini yer egaliklari va yerdan foydalanuvchilar yerlarining optimal o'lchamlarini aniqlash kabi <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.</p>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar(mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aliqulov G'.N., Jo'raqulov O.D., Niyazov V.R. "Yer uchastkasi va bino-inshootlarga bo'lgan huquqlarni davlat ro'yixatidan o'tkazish" O'quv qo'llanma. Qarshi, 2016. -187 b 2. Ismoilov T., Babajanov A. Shahar va qishloqlardagi aholi punktlari loyihalarini tuzish va qurish asoslari. Toshkent «Yangi asr avlodi», 2002. 3. Artemenko V.V., Loyko P.F., Ogarkov A.P., Sevostyanov A.V. Kadastr zemel naselennix punktov. Uchebnoye posobiye. M.: Kolos. 1997. <p>Qo'shimcha adabiyotlar va o'quv qo'llanmalar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Konchukov N.P. Planirovka s/n mest – M., Visshaya shkola, 1998 2. Kirsanov V.A. Razmesheniye i planirovka proizvodstvennix sentrov s/x predpriyatiy i obyedeneniy Xarkov, 1983 3. Bobojonov, K.R. Raxmanov Yer kadastr .O'quv qo'llanma, T.TIMI 2008,

	<p>4. Internetdan olingan ma'lumotlar. www.colibri.ru, bolshe.ru, www.kadastr.ru</p>
7.	<p>Fan dasturi Qarshi muhandislik-iqtisodiyot institutining kengashida ko'rib chiqildi va kengashning 2024 yil _____ -sonli majlis bilan tasdiqlandi.</p>
8.	<p>Fan/ modul uchun ma'sullar: G'.N.Aliqulov- QarMII, "Geodeziya, kadastr va yerdan foydalanish" kafedrası dotsent</p>
9.	<p>Taqrizchilar: S. To'rayev. – Kadastr agentligi Qashqadaryo viloyati boshqarmasi boshliq o'rinbosari K.Xujakeldiyev. – QarMII, "Geodeziya, kadastr va yerdan foydalanish" kafedrası dotsenti</p>